

Reprezentacje świata
w dyskursach
(modele, obrazy, wizje)

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3903

Reprezentacje świata w dyskursach (modele, obrazy, wizje)

pod redakcją

Bernadetty Ciesek-Ślizowskiej, Beaty Dudy, Ewy Ficek
i Katarzyny Sujkowskiej-Sobisz

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego • Katowice 2019

[Kup książkę](#)

Redaktor serii: Językoznawstwo Polonistyczne
Miroslawa Siuciak

Recenzenci
Magdalena Hawrysz
Paweł Nowak

Spis treści

Wprowadzenie (<i>B. Ciesek-Ślizowska, B. Duda, E. Ficek, K. Sujkowska-Sobisz</i>) . . .	9

Część pierwsza

Komunikacja, dyskurs, reprezentacja z perspektywy teoretyczno-metodologicznej

Ewa Bobrowska	
Mapa i krajobraz w dyskursywnych obrazach świata	15
Bogusław Skowronek	
Ewolucja mediów a kryzys reprezentacji	25
Kinga Zielińska	
Auto(re)prezentacje multimodalne — o strategiach kreowania wizerunku i możliwościach ich dekodowania w komunikatach językowo-obrazowych. Wprowadzenie do metodologii	34

Część druga

Aktualizacje stylowe i gatunkowe dyskursów

Beata Duda, Joanna Przyklenk, Katarzyna Sujkowska-Sobisz	
Reprezentacje humanistyki cyfrowej w polskim dyskursie naukowym	55
Janina Labocha	
Dyskurs o sobie i jego aktualizacje w tekstach	70
Ewa Malinowska	
Świat nakazów, zakazów i powinności	78
Maria Wojtak	
Autorskie i gatunkowe odzwierciedlenie świata dyskursu (studium przypadku) . .	85

Część trzecia

Legitymizacje, reprezentacje, iluzje
w dyskursach ideologicznych

Emilia Bańczyk	
Granice nienawiści. O kilku reakcjach Polaków na gwałt w Rimini z perspektywy dyskursologicznej	99
Bernadetta Ciesek-Ślizowska	
Polowanie oczami myśliwych. Strategie legitymizacji praktyk łowieckich	113
Marzena Makuchowska	
Obraz świata doczesnego w polskim dyskursie katolickim	126
Magdalena Steciąg	
Reprezentacja czy iluzja? Dyskurs manifestacji publicznych kobiet w Polsce . .	140
Irena Szczepankowska	
Jakie aksjomaty i postawy moralne sterują polskim dyskursem o gospodarce? .	153

Część czwarta

Dyskurs(y) pamięci, pamięć w dyskursie

Waldemar Czachur	
Pamięć zbiorowa jako dyskursywne reprezentacje wiedzy o przeszłości. Analiza niemieckiego dyskursu pamięci o wydarzeniach jesienią 1989 roku	169
Artur Rejter	
Strukturalnotekstowe wyznaczniki dyskursu naukowego wieków dawnych . . .	178
Marta Wójcicka	
Jak memy (internetowe) pamiętają?	196

Część piąta

W mediach i o mediach. Medialne odmiany dyskursu

Beata Grochala	
Obraz wspólnoty kibiców piłki nożnej (na podstawie relacji z meczów reprezentacji Polski)	213
Danuta Lech-Kirstein	
Językowy obraz polskiej blogosfery (na podstawie nazw blogów)	223
Ewa Szkudlarek-Śmiechowicz	
Medialne obrazy reprezentacji społecznych w dyskursach telewizyjnych (Superstacja vs TV Republika)	233

Część szósta

Dyskurs popkultury a dyskurs o popkulturze —
wybrane odsłony

- Ewa Ficek
Totalność terapii? Dyskursu terapeutycznego filiacje i translokacje 253
- Alina Naruszewicz-Duchlińska
„Raport z obłązonego korpo” — kreowanie i wykpiwanie obrazu rzeczywistości
przez „Młodych, wykształconych i z wielkich ośrodków” 264
- Annette Siemes
Koniec popkultury? Kultura popularna — diagnozowana przez studentów . . . 275

Część siódma

Obrazy, wizje, kreacje?
Reprezentacje świata w dyskursie literackim

- Anna Dutka-Mańkowska
Miejsce Polski w Europie ukazane w tekstach literackich na podstawie wywiadu
z Przemysławem Czaplińskim 295
- Małgorzata Kita
Rzeczywistość stworzona słowami. Galicyzmy jako element „języka alternatywnego” w *Jak zawsze* Zygmunta Miłoszewskiego 306
- Ewa Sławkowa
Obraz „gimbazy” w dyskursie literackim (na materiale książki Anny Cieplak
Ma być czysto) 320

Wprowadzenie

Badania nad dyskursem, w ciągu ostatnich kilkunastu lat rozwijane w sposób niezwykle dynamiczny, odwołują się do różnych paradygmatów, teorii oraz metod jego naukowego oglądu. W tę „polifoniczną”, a przy tym zajmującą poznawczo przestrzeń wieloaspektowo prowadzonych interpretacji wpisuje się również problematyka przedstawianego tomu. Na interdyscyplinarny charakter pomieszczonych w nim rozważań (poświęconych zasadniczo modelowaniu społecznej komunikacji przez poszczególne odmiany dyskursu¹) wskazuje ponadto spopularyzowana we współczesnej humanistyce i dodatkowo wyeksponowana w tytule publikacji nazwa *reprezentacja*, odsyłająca wszak do wszelkich typów przedstawień.

Obiektem zainteresowania czynią autorzy poszczególnych opracowań (dyskursolodzy, komunikolodzy, stylistycy czy genolodzy) zarówno konstrukty doświadczanej dziś rzeczywistości, jak i uwarunkowania ich wielorakich manifestacji — konwencje, normy, wartości, konteksty albo środki wyrazu (werbalne i/lub pozawerbalne). Refleksją obejmują też zagadnienia (często dobrze już rozpoznane, kiedy indziej zaś dopiero wymagające pogłębionych analiz) związane ze zróżnicowanymi obszarami tematycznymi, zawsze jednak zaświadczające o potrzebie rozumiejącej obserwacji „dyskursowych światów” oraz wyjaśniania sterujących nimi mechanizmów. Tak definiowane wysiłki wydają się uzasadnione także i z tego powodu, że ostateczny kształt komunikacyjnego uniwersum przesłaniać mogą — powiedzmy za przedstawicielami myśli postmodernistycznej — rozmaite miraży, iluzje bądź przekonania uznawane przez nas za obiegowe/zdroworozsądkowe, a w istocie podzielane przez (i na użytek) aktorów określonego dyskursu.

---

¹ Por. także pracę, która poprzedziła powstanie tomu pt. *Reprezentacje świata w dyskursach (modele, obrazy, wizje)* i podsumowała pierwsze spotkanie naukowe otwierające cykl zaprojektowany przez Zakład Lingwistyki Tekstu i Dyskursu Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach: WITOSZ, SUJKOWSKA-SOBISZ, FICEK, red., 2016.

Zadania polegającego na uchwyceniu fenomenów, które funkcjonują w szeroko pojmowanej sferze publicznej, podjęli się — po pierwsze — badacze koncentrujący się głównie na dociekaniach teoretyczno-metodologicznych. I tak: wprowadzając rozróżnienie mapy oraz krajobrazu — jako dwóch istotnych perspektyw opisu, Ewa Bobrowska przygląda się konstruktom, na jakich wsparte bywają obrazy świata społecznego. Bogusław Skowronek zwraca uwagę na zmiany zachodzące w modelach reprezentacji medialnych (i wywołane przez postmedia), a także na konieczność redefinicji klasycznie pojmowanego reprezentacjonizmu. Część pierwszą zamyka wypowiedź Kingi Zielińskiej. Lingwistka omawia rozwiązania metodologiczne przydatne w dekodowaniu komunikatów multimodalnych (w kontekście ich potencjału autoprezentacyjnego), a ponadto sprawdza użyteczność wypracowanych przez siebie narzędzi.

W poszukiwaniu stylowych i gatunkowych rejestrów dyskursu (zob. część druga) włączają się następne autorki. Beata Duda, Joanna Przyklenk oraz Katarzyna Sujkowska-Sobisz rozważają sposoby reprezentacji i konceptualizacji terminu *humanistyka cyfrowa* w odniesieniu do tekstów wchodzących w zakres polskojęzycznego dyskursu naukowego, Janina Labocha natomiast opisuje reguły aktualizowania się dyskursu prywatnego (dyskursu o sobie) w dzienniku osobistym. Inne nieco zagadnienia poruszają artykuły Ewy Malinowskiej i Marii Wojtak. Pierwsze z opracowań przybliży specyfikę tekstów prawnych wraz z ich podstawowymi i osobliwymi kategoriami, drugie zaś skupione jest na problemie autorskiego budowania świata dyskursu (co pokazano na przykładzie rodzaju modlitwy — różańca).

Część trzecia, skłaniająca do głębszego namysłu nad dyskursami ideologicznymi (i ich poznawczymi odśłonami), składa się z pięciu kolejnych wypowiedzi. Emilia Bańczyk stawia pytanie o granice nienawiści, a analizując różne reakcje na gwałt dokonany na Polce w Rimini, ukazuje również przyczyny sporu publicystów wokół tej sprawy. Nad innym problemem polaryzującym społeczeństwo pochyliła się Bernadetta Ciesek-Ślizowska, która przedstawia strategie legitymizacji kontrowersyjnych dla niektórych środowisk praktyk łowieckich. Roztrząsaniom nad dyskursem katolickim poświęciła swój tekst Marzena Makuchowska. Dodajmy, że autorkę zajmuje konceptualizacja świata doczesnego z punktu widzenia Kościoła katolickiego oraz funkcja wykreowanego w tych ramach obrazu. Magdalena Steciąg dokonuje tymczasem multimodalnej analizy dyskursu demonstracji publicznych kobiet, co prowadzi do ustalenia statusu dyskursywnego przekazu owych manifestacji. Ostatni w tej części tekst (autorstwa Ireny Szczepankowskiej) ukazuje natomiast aksjologiczne konteksty kapitalistycznego i antykapitalistycznego dyskursu o gospodarce w jego odmianie medialnej.

Badacze, których teksty budują kolejny blok tomu, swe spojrzenie kierują na dyskurs(y) pamięci, w tym na portretowanie przeszłości przez wspólnoty kulturowo-etniczne (Waldemar Czachur) lub jej językowo-wizualne utrwalanie przez medium Internetu (Marta Wójcicka) tudzież na pamięć o dyskursie, a ściś-

lej: na strukturalnotekstowe wyznaczniki dyskursu naukowego wieków dawnych (Artur Rejter).

Główne punkty części piątej to analiza obrazów reprezentacji społecznych uobecniających się w dyskursach telewizyjnych dwu wybranych stacji (artykuł Ewy Szkudlarek-Smiechowicz) oraz ogląd taktyk służących konstruowaniu wspólnoty kibiców przez komentatorów sportowych (tekst Beaty Grochali). Medialne obrazy rzeczywistości przybliżone w oddawanej do rąk Czytelników monografii uzupełnia jeszcze opracowanie Danuty Lech-Kirstein, w którym opisano nazwy blogów zaczerpnięte z portalu blox.pl i kategoryzowane jako (to swoiste *signum temporis*) „pamiętnik osobisty”.

Autorki artykułów zamieszczonych w części szóstej koncentrują się na dyskursywnych reprezentacjach świata popkultury; w bloku tym znaleźć można także wypowiedzi podejmujące próbę usytuowania na mapie kultury popularnej różnych frapujących zjawisk. Ewa Ficek wysuwa m.in. tezę o dominacji kultury terapii, pozostałe teksty odnoszą się zaś do wybranych poziomów dyskursu: tworzywa językowego (wypowiedź Aliny Naruszewicz-Duchlińskiej) oraz podmiotowego (badania prowadzone przez Anette Siemes).

Całość zamykają artykuły (Anny Dutki-Mańkowskiej, Małgorzaty Kity i Ewy Sławkowej), w których uwaga autorek zogniskowana została na wybranych aspektach dyskursu literackiego (kontekstach kulturowych, wyobrażeniach społeczno-dyskursywnych czy strategiach podmiotowych i przedmiotowych). Tej właśnie kategorii przypisywany jest status dyskursu konstytuującego, dlatego też wypowiedzi na jego temat stanowią element wieńczący niniejszy tom.

* * *

Monografię pragniemy ofiarować Profesor Bożenie Witosz — wybitnej Uczoniej, Twórczyni teoretyczno-metodologicznych koncepcji opisu gatunków i dyskursów, wspaniałej Mentorce, wieloletniej Kierownik Zakładu Lingwistyki Tekstu i Dyskursu Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach — jako wyraz naszego głębokiego szacunku i uznania. Dziękujemy Pani Profesor za wszystkie niezwykle inspirujące rozmowy, ważne odpowiedzi, sugestie i uwagi, które ukształtowały nas naukowo. Dziękujemy, że widziała w nas Pani Profesor zarówno uczennice, którym warto poświęcić czas, jak i badaczki, z którymi warto podjąć dialog.

Bernadetta Ciesek-Ślizowska
Beata Duda
Ewa Ficek
Katarzyna Sujkowska-Sobisz

Redaktor: Katarzyna Wyrwas
Projektant okładki: Agata Augustynik
Redaktor techniczny: Małgorzata Pleśniar
Korektor: Lidia Szumigala
Łamanie: Bogusław Chruściński, Beata Klyta

Copyright © 2019 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-3848-4
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-3776-0
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
[e-mail: wydawnictwo@us.edu.pl](mailto:wydawnictwo@us.edu.pl)

Wydanie I. Ark. druk. 20,75. Ark. wyd. 24,0. Papier
offset. kl. III, 90 g   Cena 64,90 zł (w tym VAT)

Druk i oprawa:
Volumina.pl Daniel Krzanowski
ul. Księcia Witolda 7—9, 77-063 Szczecin

[Kup książkę](#)